

تحولات کمی مناطق تحت حفاظت در ایران

آذین سعیدی نسب

دانشجوی کارشناسی ارشد
ارزیابی و آمایش سرزمین

بنا بر آخرین آمار منتشر شده از معاونت محیط طبیعی سازمان حفاظت محیط زیست، وسعت مناطق تحت حفاظت ایران در سال ۱۴۰۳ به ۱۹ میلیون و ۵۰۰ هزار هکتار رسیده است. تاریخچه ایجاد این مناطق در ایران، نشان‌دهنده تلاش مستمر در مسیر حفاظت از میراث طبیعی کشور است. این مسیر در سال ۱۳۳۵ با تصویب قانون حفاظت و تشکیل کانون شکار آغاز شد که نخستین تلاش مدون برای حفظ جمعیت حیات وحش و تنوع زیستی در ایران به حساب می‌آید. وظیفه کانون شکار به‌عنوان نهادی مستقل، مدیریت پایدار گونه‌های قابل شکار و اجرای مقررات مربوط به آن بود. تجربه‌های اولیه اجرای این قانون نشان داد که حفظ حیات وحش بدون حفاظت از زیستگاه‌های آن‌ها امکان‌پذیر نیست.

بنا بر این، گام‌هایی برای ایجاد نهادی دولتی برای این منظور برداشته شد.

در سال ۱۳۴۶، سازمان شکاربانی و نظارت بر صید جایگزین کانون شکار شد و تحت نظر شورای عالی شکاربانی فعالیت کرد. این سازمان مجوز تعیین مناطقی به‌عنوان پارک ملی (که در آن زمان پارک حیات وحش نامیده می‌شد) و مناطق حفاظت‌شده را دریافت کرد. در همان سال، تأسیس دو پارک ملی و پانزده منطقه حفاظت‌شده به تصویب رسید و بنیان مناطق حفاظت‌شده مدرن ایران گذاشته شد. این اقدامات ۹۵ سال پس از تأسیس اولین پارک ملی جهان، یلواستون، و ۱۹ سال پس از تشکیل اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) صورت گرفت.

نیاز به رویکردی گسترده‌تر در حفاظت از محیط زیست منجر به تأسیس سازمان حفاظت محیط زیست ایران در سال ۱۳۵۱ شد. این سازمان با ادغام سازمان شکاربانی و نظارت بر صید تشکیل شد و اختیارات گسترده‌تری در زمینه حفاظت از طبیعت دریافت کرد. با تصویب قانون حفاظت و بهسازی

محیط زیست در سال ۱۳۵۳، قدرت قانونی این سازمان افزایش یافت و طبقات جدیدی از مناطق حفاظت‌شده شامل پناهگاه‌های حیات وحش و آثار طبیعی ملی معرفی شدند.

پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، حفاظت محیط زیست جایگاه برجسته‌تری یافت. اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حفاظت از محیط زیست را وظیفه عمومی دانسته و فعالیت‌هایی را که منجر به تخریب غیرقابل جبران محیط زیست شوند، ممنوع کرده است. این اصل به‌عنوان یکی از پایه‌های سیاست ملی محسوب می‌شود و قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست در سال ۱۳۷۱ اصلاح و نهایی شد. در حال حاضر، مناطق تحت حفاظت ایران به چهار طبقه اصلی تقسیم می‌شوند: پارک‌های ملی، آثار طبیعی ملی، پناهگاه‌های

**۱۱٫۸ درصد از
خاک کشور تحت
حفاظت است.**

کل کشور را شامل می‌شود. این رشد نشان‌دهنده تعهد مستمر ایران به حفاظت از محیط زیست است، اگرچه چالش‌هایی مانند کمبود منابع، تخریب زیستگاه‌ها و آگاهی ناکافی عمومی همچنان وجود دارد. تاریخچه مناطق حفاظت‌شده در ایران نشان‌دهنده یک مسیر پیشرو در حفظ میراث اکولوژیک کشور است. از قوانین اولیه دهه ۱۳۳۰ تا حفاظت‌های قانونی پس از انقلاب، ایران به‌طور مستمر راهبردهای حفاظتی خود را توسعه داده است. با وجود پیشرفت‌های چشمگیر، مسیر آینده نیازمند افزایش مشارکت عمومی، همکاری‌های بین‌المللی و مدیریت نوآورانه برای تضمین پایداری بلندمدت این گنجینه‌های طبیعی است.

است. تالاب‌ها اکوسیستم‌های با ارزش برای گونه‌های گیاهی و جانوری هستند و نقش مهمی در پذیرش پرندگان مهاجر دارند. ایران بیش از ۱۵۲ تالاب دارد که ۲۲ مورد از آنها در کنوانسیون رامسر به‌عنوان تالاب‌های با اهمیت بین‌المللی به ثبت رسیده‌اند. ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره نیز راهکاری نوین برای حفظ منابع طبیعی و مشارکت جوامع محلی در مدیریت پایدار آنها هستند. از زمان ایجاد مناطق حفاظت‌شده، ایران شاهد افزایش چشمگیری در تعداد و وسعت آنها بوده است. پیش از انقلاب اسلامی، ۲۷ منطقه حفاظت‌شده شامل پارک‌های ملی و پناهگاه‌های حیات وحش تأسیس شده بود. در دهه‌های پس از انقلاب، تعداد مناطق حفاظت‌شده به بیش از ۳۰۰ مورد، که به تفکیک در ادامه مشخص شده‌اند، افزایش یافته است و بیش از ۱۱ درصد از مساحت

حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده. هریک از این طبقات اهداف حفاظتی خاصی را دنبال می‌کنند. پارک‌های ملی مناطقی به نسبت وسیع با اهمیت اکولوژیک یا زمین‌شناسی ویژه هستند که هدف آن‌ها حفظ تنوع زیستی، بهبود جمعیت گونه‌های جانوری و رویشگاه‌های گیاهی، بهره‌برداری تفرجی و حمایت از آموزش، پژوهش و گردشگری طبیعی است. آثار طبیعی ملی مناطقی کوچک با ارزش‌های استثنایی طبیعی یا تاریخی هستند. پناهگاه‌های حیات وحش زیستگاه‌هایی برای حمایت از گونه‌ها و گردشگری کنترل‌شده محسوب می‌شوند و مناطق حفاظت‌شده به احیای اکوسیستم‌ها و استفاده پایدار از منابع طبیعی اختصاص دارند. علاوه بر این، ایران دارای مناطقی مانند مناطق شکار ممنوع، تالاب‌های بین‌المللی و ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره

فراوانی تجمعی مناطق تحت حفاظت ایران

